

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА;
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ**

УДК 343.985

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.3.36>**ПОСАШКОВ О.О.****ТИПОВІ СПОСОБИ ВТРУЧАНЬ У ДІЯЛЬНІСТЬ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА**

У статті проаналізовано наукові підходи до тлумачення терміна «способи вчинення злочину» як елемента криміналістичної характеристики злочинів і відокремлення його основних елементів. Було встановлено, що типовими способами втручання у діяльність судового експерта є система кримінальних дій щодо підготовки, безпосереднього вчинення та приховування впливу на криміналіста з метою запобігання здійсненню криміналістичної діяльності. Цей елемент криміналістичної характеристики втручання у діяльність судового експерта відіграє роль орієнтиру у кримінальному провадженні, що дозволяє встановити інші елементи механізму вчинення розслідуваних злочинів та обрати вектор досудового розслідування. Готуючись до втручання у діяльність судового експерта, особа злочинця обирає форму впливу; збирає інформацію, яка характеризує особу потерпілого, зокрема ті, що стосуються як його професійної діяльності, так і особистого життя, включаючи компрометуючий характер; шукає співучасника (як приклад, звертається до знайомих, у т. ч. чиновників, із пропозицією допомогти у «вирішенні питання») із судово-медичним експертом як за винагороду, так і для «дружби»); обирає час, місце, засоби впливу на криміналіста з метою запобігання здійсненню криміналістичної діяльності. Що стосується методів прямого втручання у діяльність криміналістичного експерта, то серед них є: прохання (переконання) надати завідомо неправдиву думку експерта; пропозиція чи обіцянка неправомірної вигоди за надання неправдивої інформації у висновку судово-експертної експертизи, висновку експерта чи звіті про неможливість проведення судово-медичної експертизи (експертизи), неявці до суду для відповіді на запитання під час допиту, недопущенні збереження об'єктів експертизи тощо; звернення до криміналістичного експерта з пропозицією «послуга з обслуговування»; поширення інформації про некомпетентність судового експерта, зокрема через засоби масової інформації та соціальні мережі; необґрунтована заява про звільнення експерта; погрози насильством, знищенням майна, поширенням компрометуючої інформації; використання службового становища під час впливу на криміналіста. Щодо способів приховування втручання у діяльність судово-медичного експерта, то вони безпосередньо зумовлені формою впливу на судово-медичного експерта. Здебільшого при вчиненні зазначеного кримінального правопорушення час, місце та спосіб висловлення своїх вимог вибираються таким чином, щоб не допустити присутності очевидців.

Ключові слова: криміналістична характеристика злочинів, втручання в діяльність судового експерта, способи вчинення злочину, підготовка, приховування.

In this article, it has been analyzed the scientific approaches to the interpretation of the term ways of committing a crime as an element of criminalistic characteristics of crimes and the separation of its basic elements. It has been found that the typical ways

© ПОСАШКОВ О.О. – старший науковий співробітник лабораторії судових будівельно-технічних досліджень (Харківський науково-дослідний інститут судових експертиз імені заслуженого професора М.С. Бокаріуса Міністерства юстиції України)

of interfering in the activities of a forensic expert are a system of criminal actions to prepare, directly commit and conceal influence on a forensic expert in order to prevent the implementation of forensic activities. This element of the forensic characterization of interventions in the activities of a forensic expert plays the role of a reference point in criminal proceedings, which allows to establish other elements of the mechanism of committing the investigated offenses and choose the vector of pre-trial investigation. In preparation for interfering in the activities of a forensic expert, the person of the offender chooses the form of influence; collects information that characterizes the identity of the victim, in particular those relating to both his professional activities and personal life, including compromising nature; searches for an accomplice (as an example, addresses acquaintances, including officials, with an offer to help in “resolving the issue” with a forensic expert both for remuneration and “friendship”); chooses the time, place, means of influencing the forensic expert in order to prevent the implementation of forensic activities. With regard to the methods of direct interference in the activities of a forensic expert, among them are: requests (persuasion) to provide a knowingly false opinion of the expert; offer or promise of illegal benefit for providing false information in the forensic expert's report, expert opinion or report on the impossibility of conducting a forensic examination (expert examination), failure to appear in court to answer questions during interrogation, failure to preserve objects of examination, etc.; appeal to a forensic expert with a proposal “service for service”; dissemination of information on the incompetence of a forensic expert, in particular through the media and social networks; unfounded application for dismissal of an expert; threats of violence, destruction of property, dissemination of compromising information; use of official position while influencing a forensic expert. As for the ways of concealing interferences in the activities of a forensic expert, they are directly conditioned by the form of influence on the forensic expert. In most cases, when committing the specified criminal offense, the time, place and manner of expression of their claims are chosen in such a way as to prevent the presence of eyewitnesses.

Key words: *criminalistics characteristic of crimes, interventions in the activity of a court expert, ways of committing a crime, preparation, concealment.*

Вступ. Кримінальне правопорушення, в т. ч. втручання в діяльність судового експерта, є результатом поведінки його учасників. Протиправне діяння не може вчинятися саме по собі, воно завжди проявляється у певних діях чи, навпаки, бездіяльності суб'єкта, який його скоює. Тому характер, зміст і послідовність таких поведінкових актів викликає жвавий інтерес у криміналістичній науці. У зв'язку з цим дослідження механізму вчинення будь-якого злочину неможливе без виокремлення та вивчення способу його вчинення. Більше того, способи вчинення кримінального правопорушення є невід'ємним і обов'язковим елементом криміналістичної характеристики будь-якого виду (групи) кримінальних правопорушень. Зокрема, Р.С. Белкін відзначає, що дійсно криміналістичним елементом є спосіб вчинення та приховування злочину і сліди, що він залишає [1, с. 223]. Не є винятком і криміналістична характеристика втручань у діяльність судового експерта, через що у представленій статті будуть визначені основні способи підготовки, вчинення та приховування названих злочинів.

Постановка завдання. Поняття, зміст і значення криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, а також способів учинення злочину неодноразово досліджували у своїх працях такі вчені, як В.П. Бахін, Р.С. Белкін, А.Ф. Волобуєв, Л.Я. Драпкін, В.Ф. Єрмолович, В.А. Журавель, О.Н. Колесниченко, В.О. Коновалова, Є.Д. Лук'яничков, В.О. Малярова, А.Ф. Облаков, О.В. Пчеліна, А.В. Старушкевич, Р.Л. Степанюк, В.В. Тіщенко, О.О. Хмиров, С.Н. Чурилов, В.І. Шиканов, А.В. Шмонін, М.П. Яблоков та ін. Однак значна кількість питань і досі залишаються невіршеними. Зокрема, відсутні комплексні дослідження стосовно визначення способів втручань у діяльність судового експерта. Тому метою представленого дослідження є виокремлення та характеристика типових способів втручань у діяльність судового експерта.

Результати дослідження. Визначення способу вчинення злочину, як зазначає О.В. Ткач, має важливе значення для розслідування будь-якого злочину, оскільки він безпосередньо пов'язаний з іншими елементами його криміналістичної характеристики, зокрема особою злочинця, предметом злочинного посягання, типовими слідами злочину, обстановкою та відіграє важливу

роль як джерело фактичної інформації, що має організаційне і тактичне значення у процесі розслідування [2, с. 321]. Окрім того, криміналістичне значення способу вчинення кримінального правопорушення зумовлюється тим, він найбільшою мірою відображає форму зовнішнього прояву діяння та індивідуальні особливості, притаманні лише йому [3, с. 36]. Це, у свою чергу, дозволяє використовувати відомості про спосіб вчинення злочину для розшуку осіб, причетних до нього, слідів, знарядь злочину та інших доказів, і для розкриття картини злочину [4, с. 37].

Цілком погоджуємося з тим, що центральний момент у генезисі злочинної поведінки – спосіб. Як зазначає І. Гора, саме спосіб вчинення злочину є тією головною якісною характеристикою діяльності злочинця, яка найтісніше взаємопов'язана з властивостями інших елементів злочинної події. Вивчаючи характер актів поведінки, слідчий може вийти на встановлення мотиву і мети злочину, визначити шлях для встановлення психологічного контакту з обвинуваченим, обрати для конкретного випадку тактичні прийоми проведення окремих слідчих дій і вирішити багато інших криміналістичних завдань [4, с. 36]. Окрім того, слід відзначити, що спосіб учинення злочину характеризує об'єктивну сторону кримінального правопорушення і є обов'язковим елементом складу злочину, через що визначенню поняття «спосіб вчинення злочину» присвячено велику кількість наукових праць із кримінального права. Більше того, ці напрацювання використовуються для формування криміналістичного визначення способу вчинення злочину.

Так, у кримінально-правовій літературі одним із перших визначення способу вчинення злочину запропонував В.М. Кудрявцев. На його думку, це певний порядок, метод, послідовність рухів і прийомів, що застосовуються особою для вчинення злочину [5, с. 171]. Пізніше наведене трактування було деталізоване М.І. Пановим шляхом зазначення об'єкту посягання та засобів учинення злочину, а саме «що застосовуються особою в процесі вчинення суспільно небезпечного посягання на охоронювані законом суспільні відносини, поєднаним із вибіркоким використанням засобів вчинення злочину» [6, с. 160]. Більше того, вчений зазначає, що всі дії злочинця значною мірою визначають її форму та зміст, інтенсивність і шкідливість [7, с. 130].

Також спосіб учинення злочину вчені визначають за допомогою терміна «система». Зокрема, спосіб вчинення злочину пропонується асоціювати із системою дій з підготовки, вчинення та приховування злочину. В одному випадку науковці акцентують увагу на тому, що спосіб злочину є діями злочинця, які полягають у певній взаємозалежній системі операцій і прийомів підготовки, вчинення та приховування злочинів [8, с. 134], а в іншому – визначають спосіб злочину як «систему взаємозалежних, цілеспрямованих навмисних дій щодо підготовки, вчинення, приховування злочинів» [9, с. 45]. Як систему способів вчинення злочину визначає й І. Гора, вказуючи, що це не просто сума або якийсь комплекс поведінкових актів, а визначена цілісна структура поведінки, що є певною системою [4, с. 36]. М.І. Єнікєєв також пропонує під способом вчинення злочину розуміти систему прийомів, дій, операційних комплексів, поряд із тим зазначаючи, що такі поведінкові акти злочинця зумовлені метою та мотивами дій, психічними і фізичними якостями особи, в яких виявляються психофізіологічні та характерологічні особливості людини, її знання, вміння, навички, звички та ставлення до різних проявів дійсності [10, с. 105].

Способу вчинення злочину як будь-якій системі притаманне структурування, в якому елементи (акти поведінки), спрямовані на підготовку, вчинення та приховування кримінального правопорушення, є взаємопов'язаними. Це проявляється в тому, що акти поведінки, які формують систему «способу учинення кримінального правопорушення», поєднуються між собою за певною ієрархією та субординацією, виступаючи як частини цілеспрямованої вольової діяльності [11, с. 73].

З криміналістичного погляду спосіб учинення кримінального правопорушення є структурним елементом механізму вчинення злочину, який пов'язаний з іншими його складовими частинами та відображає діяльність злочинця [12, с. 86–87]. Ось чому у процесі відновлення події кримінального правопорушення важливо встановити, яким чином було досягнуто злочинного результату. Від цього залежить виявлення особи, яка могла вчинити злочин, а також побудова ефективної системи протидії злочинам загалом [13, с. 274].

Криміналістика, як зазначає І. Гора, досліджуючи способи вчинення кримінального правопорушення, вивчає не тільки діяльність злочинця з підготовки, вчинення та приховування кримінального правопорушення, а і з'ясовує джерела зародження протиправних намірів, дії з підготовки знарядь і засобів вчинення злочину, а також із вивчення злочинцем майбутньої жертви та властивостей предмета зазіхання. Криміналістів цікавить, як підшукувалися знаряддя злочину і співучасники, як планувалося знищення слідів злочину і приховання викраденого майна, якими прийомами та методами можна «вирахувати» характеристики злочинної діяльності винуватого, дій потерпілого та інших випадкових учасників злочинної події [4, с. 37]. Іншими словами, у кри-

міналістичному значенні поняття «спосіб» є ширшим, ніж у кримінально-правовому, оскільки характеризує не лише суспільно небезпечне діяння, вказане у диспозиції статті КК України, але й усю злочинну діяльність [13, с. 275]. Саме в цьому проявляється практичне значення криміналістичного вивчення способів учинення кримінальних правопорушень.

Так, у криміналістичній літературі під способом вчинення злочину розуміють один з основоположних елементів криміналістичної характеристики, оскільки має зв'язок з усіма іншими її елементами та визначається ними [14, с. 266]. Більше того, як відзначає М.В. Даньшин, інформація про спосіб учинення злочину є основою для розробки особливостей тактики проведення слідчих дій; прогнозування механізму вчинення конкретного виду злочинів; розмежування схожих складів злочинів [15, с. 84]. Тобто вивчення способу вчинення злочину, зокрема втручання в діяльність судового експерта, дозволяє створити програмування його розслідування [16, с. 298].

Визначаючи поняття та сутність способу вчинення злочину, В.П. Бахін акцентує увагу на тому, що спосіб учинення злочину насамперед є вираженням і відображенням образу дії злочинця при вчиненні ним протиправних дій [17, с. 197]. У свою чергу В.Ю. Шепітько вказує, що спосіб дій злочинця виражається у певній взаємозалежній системі операцій і прийомів підготовки, вчинення і приховування злочину [18, с. 208]. І. Гора також зазначає, що спосіб учинення злочину є способом дій із готування, вчинення та приховання слідів злочину і характеризує криміналістично значимі дані про виконавця і застосовані ним засоби та можливості їх застосування у розкритті та розслідуванні злочинів [4, с. 38]. Вказані вище позиції об'єднані у визначенні способу вчинення злочину, запропонованому Р.С. Белкіним. Учений розуміє під ним систему дій злочинця з підготовки, вчинення і приховання злочину як відображений об'єкт, як елемент об'єктивної сторони злочину; водночас складники (дії, засоби дії) слугують засобом відображення в середовищі події злочину [19, с. 51].

Ю.В. Гаврилін, О.Ю. Головін, І.В. Тишутина пропонують у визначенні способу вчинення злочину уточнити характер цієї системи дій злочинця та її значення у кримінальному провадженні. Зокрема, науковці трактують спосіб учинення злочину як об'єктивно та суб'єктивно зумовлену систему поведінки суб'єкта до, в момент і після вчинення ним злочину, що дозволяє за допомогою криміналістичних прийомів і засобів отримати уявлення про суть події, особливості злочинної поведінки правопорушника, його окремі особисті якості [20, с. 25].

З урахуванням вищезазначеного під способами вчинення втручання у діяльність судового експерта пропонуємо розуміти сукупність дій (підготовку, безпосереднє вчинення та приховування) злочинця, спрямованих на вплив у будь-якій формі на судового експерта з метою перешкодити здійсненню судово-експертної діяльності. Втручання в діяльність судового експерта нерідко є одним зі способів учинення іншого кримінального правопорушення. Як зазначалося раніше, злочинець найчастіше втручається в діяльність судового експерта з мотивів бажання уникнути притягнення до відповідальності або хоча б зменшення міри покарання. Втручання в діяльність судового експерта часто є одним зі способів протидії розслідуванню, під яким у криміналістиці прийнято розуміти сукупність дій, які вчиняються з метою перешкодити виконанню завдань досудового розслідування та встановленню об'єктивної істини в кримінальному провадженні [21, с. 18]. У зв'язку з цим втручання в діяльність судового експерта в одних випадках є самостійним злочином, а в інших – предикатним злочином у технології злочинної діяльності, тим самим будучи одним зі способів учинення основного злочину.

Перш ніж визначити способи втручання у діяльність судового експерта, необхідно з'ясувати кримінально-правову характеристику втручання у діяльність судового експерта, зокрема способів такого втручання як обов'язкового елементу його об'єктивної сторони. У юридичній літературі переважно висвітлюються питання, пов'язані із втручанням у діяльність судових органів, працівників правоохоронних органів

Є.М. Блажівський зазначає, що, щоб з'ясувати сутність поняття «втручання у діяльність», слід звернутися до трактування слова «втручатися» в українській мові. Для вираження його змісту використовуються такі синоніми, як: вторгатися, вв'язуватися, встрявати, вплутуватися, лізти, мішатися, замішуватися, вмішуватися тощо. Вчений відзначає, що термін «втручання» законодавець використовує для позначення суспільно небезпечного діяння, коли йдеться про створення перепон для виконання визначеними суб'єктами своїх службових (професійних) повноважень (виконання обов'язків) [22]. Учений обгрунтовує, що використання терміна «втручання в діяльність» у чинному КК, на відміну від інших термінів, характеризується такими особливостями: цей термін використовується для позначення протиправних посягань на нормальну діяльність осіб, які діють від імені та (чи) в інтересах держави; позначає лише активну поведінку; позначає

лише умисну поведінку суб'єкта [23, с. 3]. Г.Є. Бершов, визначаючи форми та способи втручання в діяльність судових органів, акцентує увагу на тому, що у визначенні втручання (вплив) апріорі закладається його розуміння як активної форми людської діяльності. Зокрема, на думку науковця, способами втручання в діяльність є прохання; погрози (погрози розголосити відомості, які жертва бажає зберегти в таємниці; погрози щодо інших близьких осіб; будь-які неконкретизовані погрози); вказівки (що є незаконними за своїм змістом і надані у непроцесуальній формі); критика діяльності у засобах масової інформації з боку представників місцевих органів державної влади, політичних чи громадських організацій, журналістів; підкуп [24, с. 53–57]. З приводу форм виявлення втручання, то Верховний Суд України серед таких називає умовляння, шантажування потерпілого, погрозу відмовити у наданні законних благ, а також у будь-якій іншій формі впливу [25]. Вплив може здійснюватися усно, письмово (у т. ч. й анонімно), за допомогою засобів масової інформації (публікації у газетах, виступах по радіо, телебаченню тощо), як особисто, так і за допомогою інших осіб [26, с. 683].

З урахуванням вищезазначеного, а також особливостей механізму вчинення втручань у діяльність судового експерта вбачається можливим надати криміналістичну характеристику способів втручань у діяльність судового експерта. Виокремлюючи способи названих кримінальних правопорушень, за основу слід узяти трактування способів учинення злочину в широкому розумінні, згідно з яким він представлений способами підготовки, способами безпосереднього вчинення протиправного діяння та способами його приховування.

Готуючись до вчинення втручання в діяльність судового експерта, особа злочинця обирає форму впливу; збирає відомості, які характеризують особу потерпілого, зокрема тих, які стосуються як її професійної діяльності, так і особистого життя, в т. ч. компрометуючого характеру; підшукує співучасника (як приклад, звертається до знайомих осіб, у т. ч. службових, із пропозицією допомогти у «вирішенні питання» із судовим експертом як за винагороду, так і «по дружбі»); обирає час, місце, засоби здійснення впливу на судового експерта задля перешкодження здійсненню судово-експертної діяльності.

Із приводу способів безпосереднього вчинення втручань у діяльність судового експерта, то серед них варто виокремити: прохання (умовляння) надати завідомо неправдивий висновок експерта; пропозиція чи обіцянка неправомірної вигоди за надання неправдивих відомостей у висновку судового експерта, висновку експертного дослідження або повідомлення про неможливість проведення судової експертизи (експертного дослідження), неприбуття до суду для дачі відповідей на запитання під час допиту, незбереження об'єктів експертизи тощо; звернення до судового експерта з пропозицією «послуга за послугу»; розповсюдження інформації про некомпетентність судового експерта, зокрема за допомогою засобів масової інформації та соціальних мереж; безпідставне звернення із заявою про відвід експерта; погрози застосування насильства, знищення майна, розповсюдження компрометуючої інформації; використання службового становища під час здійснення впливу на судового експерта.

Окрему увагу слід приділити тому, що здійснення впливу на судового експерта шляхом його підкупу, погрози йому вбивством чи знищення майна, знищення чи пошкодження його майна, як помічають В.М. Куц, А.О. Цховребов, є технічним способом учинення кримінального правопорушення. Це означає, що він має не лише криміналістичне, але й кримінально-правове значення: впливає на кваліфікацію та на форму кримінально-правового реагування. У такому разі вчинене утворює ідеальну сукупність відповідних злочинів [27, с. 89]. Щодо використання винним свого службового становища для втручання в діяльність, то йдеться про наявність тісного взаємозв'язку вчинюваного злочину зі службовими повноваженнями такої особи, яка використовує їх для втручання в діяльність, а саме про використання суб'єктом злочину тих прав чи фактичних можливостей, якими він наділений завдяки своєму службовому становищу [28, с. 127–128; 29, с. 35]. Як відзначають С.В. Матвієнко, М.Б. Головка, переважні можливості для скоєння втручання в діяльність, зокрема в діяльність судового експерта, мають службові особи суду й органів досудового розслідування під час своєї службової діяльності [30, с. 148].

Стосовно способів приховування втручань у діяльність судового експерта, то вони зумовлені безпосередньо формою впливу на судового експерта. Здебільшого під час учинення вказаного кримінального правопорушення обираються час, місце і спосіб вираження своїх вимог таким чином, щоб не допустити наявність очевидців. Також серед способів приховування втручань у діяльність судового експерта слід виокремити: використання сторонніх SIM-карт операторів мобільного зв'язку; використання посередників для передачі інформації чи неправомірної вигоди тощо.

Висновки. Отже, типові способи втручань у діяльність судового експерта є системою дій злочинця з підготовки, безпосереднього вчинення та приховання впливу на судового експерта з метою перешкодити здійсненню судово-експертної діяльності. Вказаний елемент криміналістичної характеристики втручань у діяльність судового експерта відіграє роль орієнтира у кримінальному провадженні, який дозволяє встановити інші елементи механізму вчинення досліджуваних правопорушень і обрати вектор досудового розслідування.

Список використаних джерел:

1. Белкин Р.С. Криминалистика: проблемы сегодняшнего дня. Злободневные вопросы российской криминалистики. Москва : Издательство НОРМА, 2001. 240 с.
2. Ткач О.В. Спосіб вчинення злочину як елемент криміналістичної характеристики порушень недоторканності приватного життя. *Форум права*. 2015. № 1. С. 318–322.
3. Пясковський В.В. Спосіб учинення злочину як елемент криміналістичної характеристики насильницьких злочинів проти статевої недоторканності неповнолітніх. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 1 (98). С. 36–46.
4. Гора І. Поняття способів вчинення злочину та його значення в розкритті та розслідуванні. *Закон и жизнь*. 2012. № 9. С. 35–38.
5. Кудрявцев В.Н. Объективная сторона преступления. Москва : Гос. изд. юридической литературы, 1960. 244 с.
6. Панов Н.И. Способ совершения преступления и уголовная ответственность. Харьков : Вища школа, 1982. 160 с.
7. Кримінальне право України, Загальна частина : підручник / за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. Харків : Право, 2015. 528 с.
8. Бурчак Ф.Г., Фесенко Е.Ф. Объективная сторона преступления. *Уголовное право Украинской ССР на современном этапе. Часть общая*. Киев, 1985. С. 134.
9. Кузнецова Н.Ф. Объективная сторона преступления. *Уголовное право. Общая часть*. Москва, 1998. С. 45.
10. Еникеев М.И. Юридическая психология : учебник. Москва : НОРМА, 2001. 624 с.
11. Жордания И.Ш. Психолого-правовая структура способа совершения преступления. Тбилиси : Изд-во «Сабчота Сакартвело», 1977. 233 с.
12. Чельшева О.В. Объект и предмет криминалистики (генезис, содержание, перспективы развития) : монография / под ред. И.А. Возгриня. Санкт-Петербург : Санкт-Петербургский ун-т МВД России, 2001. 158 с.
13. Вакулик О. Насильство як спосіб вчинення злочинів проти правосуддя. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 274–278.
14. Ромців О.І. Особливості способів вчинення посадових злочинів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2014. № 8. С. 264–267.
15. Даньшин М.В. Класифікація способів приховування злочинів у криміналістиці : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2000. 210 с.
16. Савчук М.В. Криміналістична характеристика способів вчинення терористичних актів із використанням вибухових пристроїв. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 4. С. 295–298. URL: http://www.pap.in.ua/4_2017/89.pdf (дата звернення: 21.04.2020).
17. Бахин В.П. Криминалистика. Проблемы и мнения (1962–2002). Киев : Типография журнала «Охрана труда», 2002. 268 с.
18. Шепітько В.Ю. Криміналістика: курс лекцій. Харьков : «Одиссей», 2003. 314 с.
19. Белкин Р.С. Курс криминалистики : учебное пособие. Москва : ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2001. 837 с.
20. Гаврилин Ю.В., Головин А.Ю., Тишутина И.В. Криминалистика в понятиях и терминах : учебное пособие / под общ. ред. А.Ю. Головина. Москва : «Книжный мир», 2006. 384 с.
21. Карагодин В.Н. Преодоление противодействия предварительному расследованию. Свердловск : Изд-во Урал. ун-та, 1992. 176 с.
22. Блажівський Є.М. Розмежування поняття «втручання у діяльність» та суміжних понять. *Радник. Український юридичний портал*. URL: <http://radnuk.info/statti/558-kruminolog/15106---l-r---.html> (дата звернення: 21.04.2020).
23. Блажівський Є.М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність за кримінальним правом України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2010. 20 с.

24. Бершов Г.С. Кримінально-правова характеристика форм та способів втручання в діяльність судових органів. *Форум права*. 2013. № 1. С. 53–59.
25. Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 червня 1992 р. № 8. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/v0008700-92> (дата звернення: 21.04.2020).
26. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / відп. ред. С.С. Яценко. Київ : А.С.К., 2006. 848 с.
27. Куц В.М., Цховребов А.О. Проблемні аспекти кримінально-правової характеристики втручання в діяльність працівника правоохоронного органу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2015. Вип. 35. Ч. II. Т. 3. С. 88–91.
28. Волженкин Б.В. Служебные преступления: монография. Москва : Юрист, 2000. 368 с.
29. Злочини проти правосуддя : навчальний посібник / за заг. ред. В.І. Борисова, В.І. Пютюгіна. Харків : Нац. юрид. акад. України, 2011. 155 с.
30. Головка М.Б. Відповідальність за втручання в діяльність захисника. *Наше право*. 2014. № 8. С. 144–149.